

Migrasjonskanaler og rekrutteringsprosesser: Å bli arbeidsmigrant

Marit Aure

stipendiat NFR

Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning

Universitetet i Tromsø

marita@sv.uit.no

Abstract

This article analyses, in a practice oriented perspective, the organised migration from Teriberka in Russia to Båtsfjord in Norway. It shows how intersectional processes of differentiation based on gender and sexuality, age, marital status and children construct women as the appropriate workforce in the fishing industry. The process of migrant recruitment, the immigration policy, the deskilling of the migrants and their orientation towards the home community contributes to maintain a systematic temporariness and a subordinate position as unskilled workers. Processes within and outside the household are included in the migrants' decisions. The economical situation has high impact on the Russian migrants, while self-support and barter are alternative strategies employed. However, to avoid victimising the migrants, it is necessary to both understand the migrants' alternative options and acknowledge their resources reflected in the willingness to seek new challenges. The migration process is complex; we need to integrate analyses of multiple actors and migration organisations to understand why and how migration is started and who is migrating.

Keyword; labour migration, intersectionality, migration organisations

...political and economic transformations may set the stage for migration, but they do not write the script.

Hondagneu-Sotelo 1994:187

I oktober 1999 kom en buss fra Teriberka, et lite kystsamfunn på Kolahalvøya, med 16 kvinner og menn til Båtsfjord i Finnmark. ”Det var som å komme til sivilisasjonen! Det var lys overalt selv om det var kveld og det var rent og skikkelig alle steder” sier en av dem. Reisa hadde tatt 12 timer, folk var slitne og spente. Nå ble det kveldsmat og innkvartering i bedriftens hybelhus. Flere syntes det holdt dårlig standard. Neste dag fikk de frokost og 1000 kroner i kontanter, de fleiper senere med at ”forskudd” var det første norske ordet de lærte. Deretter fikk de informasjon og omvisning i bedriften og i Båtsfjord sentrum. Den tredje dagen begynte de å jobbe. Seks uker senere kom ei ny gruppe fra Teriberka. Denne gangen var det bare kvinner. Nå jobbet over tretti mennesker fra ei russisk bygd i samme bedrift i Båtsfjord.

Artikkelen handler om migrasjon fra det tidligere Øst-Europa til Vest-Europa. Dette er en ny migrasjonsprosess preget av kvinnelige migranter, og det er midlertidig migrasjon til ufaglært arbeid. Den inngår dermed i sentrale internasjonale migrasjonstrender (Castles og Miller 2003) som har, slik FN’s generalsekretær har påpekt, stor betydning for verdensøkonomien (United Nation 2006). Problemstillingen er hvordan en slik ny migrasjonsprosess oppstår. Hvorfor og hvordan blir mennesker fra ei russisk kystbygd arbeidsmigranter, og hvilken betydning har migrasjonsorganisasjoner i denne prosessen? Fokus er på migrasjonens begynnelse, artikkelen slutter der mange studier begynner; med at migrantene kommer til et fremmed land. Jeg deler fremveksten av migrasjonen og rekrutteringsprosessen i tre faser. I den første fasen får innbyggerne i Teriberka kjennskap til migrasjonsmuligheten. I andre fase selekteres de potensielle migrantene og i tredje fase bestemmer arbeidstakerne seg for om de vil reise.

Tilnærming

Koser og Lutz peker på tre strategier som kan styrke forståelsen av migrasjon: Migrasjonen må kontekstualiseres, en må studere faktiske prosesser og praksiser, ikke hva som kan skje, og migrasjonens sosiale, etniske og kjønnsmessige konstruksjon må analyseres (Koser og Lutz 1998).

Jeg kontekstualiserer migrasjonsprosessen i avreise- og i ankomstsamfunnet, det gjør dette til en transnasjonal studie. Jeg tar utgangspunkt i en migrasjonsprosess av liten skala og spør hvem som er involvert i prosessen, hva slags situasjoner de står i, og hvem de samhandler med. Dette er en praksiso-

rientert tilnærming til migrasjon jf. Kofman et al (2000). Ifølge Kofman et al (2000) og Wallace (2001) kan en tredelt modell med et mikro-, et meso- og et makronivå, forklare hvordan migrasjonsprosesser oppstår. Mesonivået formidler mellom mikro og makro, eller individuelle og strukturelle forhold i migrasjonsprosessen. Det innbefatter blant annet formelle og uformelle institusjoner og relasjoner i hushold, lokalsamfunn, rekrutteringsbyrå og statlige velferdsordninger. Slike relasjoner, aktører, institusjoner og arenaer blir relevante nettopp når praksis er utgangspunktet og en følger prosessene som skaper migrasjonen. Det gjør at arbeidsgivere, familiemedlemmer, kolleger og andre blir aktører i analysen, i tillegg til migrantene.

En migrasjonsorganisasjon er et system for å frembringe og transportere arbeidskraft til aktuelle arbeidsgivere, mellom avreise- og ankomstsamfunn (Prothero 1990). De kan variere i størrelse og kompleksitet, være formelle, uformelle, private eller offentlige. Det føderale Bracero-programmet som rekrutterte meksikanske arbeidere til amerikansk jordbruk, "Gästarbeiter"-systemet, menneskesmuglere og private praktikantbyrå er migrasjonsorganisasjoner. Migrasjonen mellom Teriberka og Båtsfjord er organisert, derfor er det viktig å inkludere migrasjonsorganisasjonen i analysen.

Anthias (2001) har vist at et kjønnsperspektiv på migrasjon ikke bare betyr at man må inkludere begge kjønn i undersøkelsen, men også at man må studere kjønnete prosesser. Jeg fokuserer på aktørene som kvinner og menn, men spør også om og eventuelt hvordan deres praksis inngår i og bidrar til å "kjønne" migrasjonen. Migrasjon preges likevel ikke bare av forskjeller basert på kjønn. Inspirert av teorier av interseksjonalitet spør jeg etter andre forskjells- og likhetsskapende praksiser og deres eventuelle betydning for migrasjonsprosessen. Staunæs (2003) og Yuval-Davis (2006) fokuserer på at bestemte forståelser og posisjoner skapes i et samspill mellom ulike differensieringsgrunnlag. Jeg studerer hvordan slike prosesser bidrar i den kulturelle konstruksjonen av arbeidsmigrantene fra Teriberka, jf. Koser og Lutz's strategier (1998).

Studien er en del av en større undersøkelse i Teriberka og Båtsfjord, Murmansk og Finnmark fra 1998 til 2002.¹ Gjennom kvalitative intervjuer fokuserer jeg på ulike aktørers praksis og forestillinger, i materialet inngår også observasjoner og dokumentstudier. Intervju med informanter som ikke snakker norsk eller engelsk er gjort ved hjelp av tolk og i samarbeid med Dr. Riabova fra Kola Science Center. Hun deltok også i intervju med noen norske informanter. Åtte av de ca. 30 migrantene fra Teriberka er intervjuet en eller

flere ganger, andre informanter er arbeidsgivere og næringsaktører, ektefeller og familiemedlemmer, kolleger, naboer, representanter fra organisasjoner, samt politiske og administrative ledere i kommuner og fylkeskommuner på begge sider av den russisk-norske grensen. Totalt 70 russiske og 70 norske kvinner og menn inngår i studien. Kommunikasjonen spenner fra avtalte til tilfeldige møter, fra formelle intervju til samtaler, enkeltvis og i grupper, i private hjem, på arbeidsplasser, konferanser, møter og kafeer.

En russisk-norsk forbindelse

Teriberka ligger ved Barentshavet ca. 140 km nordøst for Murmansk by. I 1998 hadde bygda ca. 1600 innbyggere og en arbeidsstyrke på under 500 mennesker. Av disse har ca. åtte prosent jobbet i Båtsfjord. Samfunnet har røtter tilbake til 1500-tallet, og hadde sin storhetstid med innflytting fra hele Sovjetunionen og hele 12 000 innbyggere på 1960-tallet. Bygda blomstret og var viktig i Sovjets fiskerinæring. Senere opplevde Teriberka en dramatisk tilbakegang, som ble forsterket av Sovjetunionens sammenbrudd og påfølgende endringer (Riabova 2001).

I 1998 besøkte en representant fra en norsk bedrift sin russiske samarbeidspartner i Teriberka. De hadde dannet et felles selskap og ville starte fiskeforedling der. De begynte å utbedre veien til Murmansk og tilbød enkelte innbyggere jobb i Båtsfjord.

Båtsfjord, på Finnmarkskysten, hadde i 1998 ca. 2500 innbyggere. Fiskeværet er vokst frem etter 2. verdenskrig, basert på fiskeforedling. Siden 1960-tallet har det særlig jobbet kvinner fra Finland, Sør-Norge og Sverige, men fra 1980-tallet også tamilske kvinner og menn i Båtsfjord. 16 prosent av de faste innbyggerne har utenlandsk opprinnelse (SSB 2000). Etter oppløsningen av Sovjetunionen har industrien i Båtsfjord vært avhengig av fiskeråstoff fra Russland. Båtsfjord har vært en av Norges største fiskerihavner, og i motsetning til andre nordnorske kystsamfunn har de opprettholdt folketallet i etterkrigstiden.

Fase 1. En ny mulighet

Høsten 1998 inviterte de russiske og norske foretningmennene folk i Teriberka til et informasjonsmøte. Ifølge den russiske bedriftslederen ble de tilbudt

arbeid i fiskeindustrien i Båtsfjord. Ifølge den norske prosjektlederen ble de invitert til å delta i et opplærings- og utvekslingsprogram. Opplæring og praksis i Båtsfjord ville gi de russiske arbeidstakerne et operatøsertifikat, og de ville få arbeidstillatelse i Norge som praktikanter eller ufaglært arbeidskraft til fiskeindustrien, jf. Utlendingsforskriften § 4a. De skulle få tarifflønn slik Utlendingsforskriften § 2.2 krever. Senere kunne de bli mellomledere i en planlagt fiskebedrift i Teriberka.

I Teriberka hersket det usikkerhet om hvem som var invitert til informasjonsmøtet. Var det ordføreren som sørget for "sine egne", eller var det "... bare folk i den ene delen av bygda som fikk slike muligheter", slik to eldre kvinner trodde? Den russiske forretningsmannen forklarte: Det var nåværende og tidligere ansatte på skipsverftet og deres familier som ble invitert til å jobbe i Norge. "Det er disse jeg har ansvar for", sa han. Selv etter privatiseringen av statlige bedrifter, var det de tidligere ansatte som skulle få muligheten til å tjene "crazy money" i Norge. Han forholdt seg til bedriftenes rolle og samfunnsbyggende funksjon slik den hadde vært i Sovjetunionen.

Den norske prosjektlederen ville "forankre prosjektet hos lokale og regionale myndigheter for erfaringen fra Båtsfjord er at slikt samarbeid er viktig i næringsutvikling". Han involverte Teriberkas ordfører i arbeidet, i tråd med teorier om partnerskap som var sentrale i norsk politikk på 1990-tallet (Bukve og Amdam 2004). Etter oppløsningen av Sovjetunionen var ordførernes rolle både juridisk og politisk uklar (Jakobsen 1998). Samarbeidet med private aktører var nytt både for ordføreren og befolkningen i Teriberka. Det gjorde nok noen innbyggerne kritiske til det internasjonale prosjektet, og ordførerrollen enda mer uklar.

I et intervju sier mora til en av kvinnene som "skrev seg på lista" at familien var bekymret. "Vi hadde sett dokumentarfilmer på TV om russiske kvinners opplevelser i Vest-Europa. Ryktene om beslaglagte pass og seksuelt misbruk av russiske jenter var veldig skremmende". Kvinnen mener i ettertid at dette var propaganda om vestens dårlige behandling av (russiske) kvinner og kapitalistiske bedriftslederes utbytting av arbeidstakerne. Likevel rådet hun sin voksne datter til å reise: "Bare dra, sa jeg, det kan umulig bli verre enn dette" forteller hun. Datteren husker knapt hva som skjedde. "Alt var så uklart. Tilbudet om arbeid i Båtsfjord var for godt til å være sant. Jeg trodde nesten, og bestemor kunne passe dem. Hun ville reise, selv om hun sier at hun også var redd. Hun himler med øynene når hun forteller om lønna i Norge.

Andre ble invitert til informasjonsmøtet, men var ikke interesserte. En kvinne i slutten av tretti-årene sa: "Nei dette var ingenting for meg, det pas-

set ikke meg. Jeg hadde en god jobb. Nå, i dag, når jeg ser hva de andre har lært, angrer jeg”. En tredje kvinne, i tyve-årene, var gift og mor til et lite barn da det ble snakk om å ”skrive seg på lista”. Hun var ansatt på skipsverftet og hadde en ledende stilling knyttet til bygdas infrastruktur. ”I 1998-99 kunne jeg ha gjort omtrent hva som helst” sa hun. ”Vi levde så dårlig, jeg hadde ikke fått lønn på åtte-ni måneder. Det fantes ikke penger.” For henne var dette en enestående mulighet, men ”Ja, ja, jeg tvilte på at dette var sant, og jeg tvilte på om jeg skulle reise fra ungen min. Det vil jeg aldri, aldri gjøre igjen” sier hun, mens hun gråter og knuger barnet til seg.

Krise og omstilling

Migrasjonsmuligheten ble oppfattet på ulike måter, en kontekstualisering bidrar til forståelse av arbeidssøkernes vurderinger.

Før Sovjetunionens oppløsning var det ikke lov å flytte utenlands, nå var det lov, og med den norske forretningsmannen ble nye muligheter introdusert. Dette var både spennende og usikkert, men det var også situasjonen i Teriberka. I august 1998 ble rubelen devaluert. Dette skapte en akutt forverring i den russiske økonomien, og i Teriberka opplevde folk at enda flere arbeidsplasser og velferdstilbud ble borte. Produksjonen sank, det var knapphet på varer og ekstremt høye priser. Lønninger og pensjoner uteble. Omreisende ”metallrøvere” kappet og stjal kabler, og elektrisitet, varmt vann og gass forsvant i lange perioder. Innbyggerne samlet rekved og monterte vedovner i blokkleilighetene. Forsvaret reduserte sitt nærvær i bygda, og politistyrken ble nedlagt. I intervjuene sa mange at dette var en ny og fremmed fattigdom. Unge og eldre fortalte at bygda var preget av økonomisk, moralsk og sosialt forfall. ”Vi overlever i en ruin” sa en kvinne, mens en ung gutt sa at ”alt går nedover”.

Hva kunne de gjøre? Nordlige privilegier som hadde fått folk fra andre deler av Sovjet til å bosette seg i nord, forsvant.² Mange ønsket derfor å flytte tilbake til hjemtraktene. Myndighetene opprettet program for utflytting fra nordområdene og ifølge ordføreren ønsket nærmere 100 familier fra Teriberka å delta i dette. Kun fire personer fikk flyttestøtte. De fleste ble boende, med inflasjonen forsvant sparepengene, de kunne ikke forlate en rimelig bolig, og kjøpe seg inn i privatiserte boligmarkeder andre steder. Omstillingene førte paradoksalt nok til nye begrensninger i folks geografiske mobilitet, og i Teriberka måtte politiske og økonomiske endringer håndteres på andre måter.

Langs veier, i midtrabatter, rundt hus og boligblokker i Teriberka var det sådd og plantet, og hjemme hos folk fikk vi servert nedlagt sopp, hjemmelaget syltetøy, fersk, hermetisk og tørket fisk. Folk disket opp i god russisk tradisjon. Få snakket om det, men med fokus på hvem som skaffet mat og hvordan de gjorde det, skjønnte vi at en rekke personer, tilreisende oppkjøpsmenn, relasjoner, ressurser og gjøremål inngikk i dette. For mange var sjølberging gammeldags og en del av det før-industrielle samfunnet som Sovjetunionens industripolitikk skulle erstatte. Bare fattigfolk drev med dette i Sovjettida, fortalte noen. Samtidig, til høylytt fliring, demonstrerte eldre kvinner hvordan de gjemte laksen under kåpa når de gikk fra fiskeplassene. Slike historier kan ses som uttrykk for verdsetting og positive opplevelser (jf. Gerrard 1994). Praksisene lå mellom skam og stolthet, og de representerte et brudd med forventninger, men bidro også til bedre levestandard enn de økonomiske indikatorene antyder. I de fleste hushold vi besøkte i Teriberka, var situasjonen vanskelig, men likevel ikke preget av sult og synlig nød. For mange gjorde bytting, fiske, jakt og sanking situasjonen "levelig", de kunne skaffe seg et visst handlingsrom. For andre ble fortvilelsen og bitterheten over det daglige slitet tydelig når muligheten for migrasjon ble diskutert. Arbeid i utlandet og svimlende lønninger kunne gjøre at de slapp den arbeidsomme sjølbergingen, de kunne leve det de betegnet som et "normalt liv". På den annen side talte usikkerhet, skremmende rykter, jobb- og følelsesmessige forpliktelser mot å søke arbeid i Norge.

I tråd med økonomiske migrasjonsteorier bidrar den økonomiske situasjonen i hjemmesamfunnet og lønnsforskjeller mellom avreise- og ankomstland til å forklare hvorfor folk vil flytte (Massey et al 2002). I Teriberka er sjølberging relevant for å forstå migrantenes situasjon og må inkluderes i analysene, slik noen teorier om "den nye arbeidsmigrasjonsøkonomien" gjør (ibid). For kvinner med barn, var barnas alder og omsorgssituasjon viktig for om de skulle søke arbeid i Norge. Migrantene er ikke bare enkeltindivider, men inngår i sosiale enheter, de har sosiale forpliktelser og emosjonelle forhold til andre, slik Hondagneu-Sotelo (1994) i en studie om meksikanske innvandrere i California har vist. Her er likevel ikke husholdet eller familien en enhet som velger å sende et familiemedlem til utlandet for å spre risiko jf. Massey et al (2002:11). Snarere inngår husholdet i migrantenes vurderinger. I Teriberka ble migrasjonsmuligheten introdusert gjennom en migrasjonsorganisasjon, der kollektivbrukets tidligere leder var sentral. Gjennom seleksjon av arbeidssøkere bidro denne organisasjonen til å gjendanne samfunnets sosiale organi-

sasjon. I neste avsnitt analyserer jeg hvordan denne prosessen fungerte, og i fase tre kommer vi tilbake til migrantenes vurderinger.

Fase 2. En kulturell konstruksjon av arbeidskraft

Etter informasjonsmøtet ble arbeidssøkerne intervjuet. Ifølge den norske prosjektlederen var intervjuene korte men ganske intime. Han ville sikre seg at de "... hadde de riktige holdningene". Den russiske lederen sier at dette var unødvendig: "Jeg kjente jo disse folkene". De var enige om at de ville ha "flinke og skikkelige folk". Den russiske lederen sier at han ville at tidligere mellomledere fra skipsverftet skulle få reise. Det var menn i 50-års-alderen, han fant aktuelle, selv om det også fantes kvinner i denne gruppa. "Det er viktig at arbeidsmuligheten blir fordelt på riktig vis", sa han. Han hadde vært i Båtsfjord og visste at dette ville bli "en stor erfaring". Kjønn, ansiennitet og tidligere stilling i bedriften var viktig for ham, de to siste faktorene er også legitime kriterier for forfremmelser både i Norge og i Russland, mens kjønn ikke skal tillegges vekt. Tradisjonelt har menn blitt sett som hovedforsørgere, og i tider med knapphet på arbeid har de fått jobbene, både i Norge og i Russland (Kvande og Rasmussen 1993, Andrlé 1994:266).

Den norske prosjektparten ville derimot ha kvinner. "De passer best, er flinkest til slikt nøyaktighetsarbeid", sier han og foretrakk "... husmødre fordi de er ansvarsbevisste". Husmo og Munk-Madsen (1994) har vist at det eksisterer forestillinger om at kvinner er mer fingerferdige og ansvarlige og derfor mer egnet til filetering. Ifølge Gerrard (1975) og Grønhaug et al (1986) gjaldt dette også utenlandske kvinner, mens Lie (1980:166) i en studie fra Tromsø i 1972-73 viste at kutting var forbeholdt menn, mens pakking, det dårligst betalte arbeidet på det tidspunktet ble utelukkende utført av kvinner. Fra Vardø har Bersvendsen senere vist at den kjønnete arbeidsorganiseringen ble utfordret da tamilske menn ble ansatt som kuttere, og de norske kvinnene følte at arbeidet ble devaluert (Bersvendsen 1998). Bedriftslederne i Båtsfjord peker i et gruppeintervju nettopp på de tamilske mennene når de hevder at kuttingen ikke lenger er "kvinnfolkarbeid". Mine observasjoner i produksjonsanleggene i Båtsfjord viser at tamiler i alle aldre, men bare helt unge og eldre norske menn er "ryddegutter". Bare unge nordmenn, men igjen tamilske menn i alle aldre, jobber som kuttere. Dette kan som Bersvendsens antyder, vitne om et hierarki av mening og status. Kutting kan være kvinnfolk-, ungdoms- og inn-

vandrere arbeid samtidig. Når den norske lederen avviste russiske menn, kan det være at han så dem som overkvalifiserte, mens russiske kvinner og tamilske menn ikke ble sett som uegnet. Norske menns kjønnsidentitet knyttes til arbeid på en annen måte enn kvinners og, tamilske – og russiske menn. Vi kan si at det forhandles om betydninger av nasjonalitet/etnisitet, alder, fremmedhet og grader av likhet/forskjell. Dette har konkret betydning i migrasjonsprosessen og bidrar til å rekruttere russiske kvinner på bekostning av menn. Det kan føre til at kutting gjendannes som kvinnfolkarbeid, det er også et uttrykk for at den kjønnede organiseringen av arbeid er mangfoldig og nyansert, stabil og fleksibel.

Prosjektlederen fra Båtsfjord fokuserte på arbeidsfunksjonene migrantene skulle fylle og tilhørende kjønnede egenskaper, mens lederen fra Teriberka fokuserte på mulighetene arbeidet i Norge innebar og forestillinger knyttet til menns forsørgerrolle. Ulike vurderinger av situasjonen førte til ulike konklusjoner og forhandlinger mellom disse to. Likevel bygde de på det samme tradisjonelle, komplementære, kjønnede betydningssystemet.

Vi har også sett at den norske prosjektlederen snakker om husmødrenes egenskaper, i samme intervju kontrasterer han husmødrene til unge kvinner og ”jenter”. Flere formenn i Båtsfjord diskuterer dette i et gruppeintervju, og er enige om at erfaringen med finske og svenske kvinner er at yngre jobber raskere enn eldre. Omstillingene og utfordringene knyttet til å bo i utlandet går også lettere for yngre kvinner. På den annen side, sier de, ”... de finske godt voksne husmødrene er stabile. De er ansvarsbevisste, de utnytter råstoffet bedre og jobber selv om akkorden er dårlig”. De ønskede egenskapene synes å oppstå i skjæringsfeltet mellom forventninger knyttet til kjønn, sivilstatus, moderskap og alder.

De voksne kvinnene, særlig de som er gift og har barn, ”passer bedre inn. Voksne kvinner [fra Russland] vil nok gå mindre ut på byen” sier formenn og ledere i et gruppeintervju. De legger til: ”de vil unngå å bli mistenkt for uærlige hensikter”. En implisitt forutsetning er at økt alder, ekteskap og moderskap gjør kvinnene mer ansvarlig og anstendig, eventuelt mindre seksuelt truende. Dette kan knyttes til bildet av russiske kvinner som prostituerte, som var fremtredende i mediadebatten på slutten av 1990-tallet (Mathiesen 1998, Stenvoll 2002, Leontieva og Sarsenov 2003). Flere ledere fra nordnorske fiskebedrifter fremhever i et intervju i Murmansk at dette er viktig, og noen sier at dette nettopp er årsaken til at de ikke ansetter russiske kvinner. Mens forestillinger i Norge gjør russiske kvinner mer egnet til migrasjon enn menn, se-

lekteres kvinnene videre basert på disse andre kategoriseringene. Fenomenet gjelder ikke bare russiske kvinner, Gerrard (1975) har vist det samme for finske kvinner på 1970-tallet. Hun viser at dette handler om fremmedhet snarere enn nasjonalitet, det drøftes ikke videre her.

Gruppen som til slutt reiste, besto av fire menn og resten kvinner. Kvinnene begynte på fileten, mens mennene ble satt til rydde- og kaiarbeid. Rekrutteringsprosessen viser hvordan arbeidssøkerne ble konstruert som passende for ulike typer arbeid og dermed for migrasjon. Kjønn virker sammen med alder, sivilstand, nasjonalitet, moderskap og biologiske egenskaper i konstruksjonen av arbeidsmigranter, slik Skilbrei også har funnet for renholdsarbeidere (2003). Slike betydningssystemer er i endring. Kutting har vært både kvinne- og mannsarbeid, i dag "passer kvinner best", men det utføres også av unge gutter og tamilske menn. Likeledes ses ikke finske kvinner lenger som en seksuell trussel i Båtsfjord. Yuval-Davis peker på at naturalisering og stabilisering er viktige mekanismer i forskjellsskapende prosesser (2006:199). Kategoriseringer av kvinner og menn som "passende", bidrar til å naturalisere forskjeller. Sammenhenger mellom netthendt-kvinne-kutting, eller yngre-ugift-russisk-kvinne-uanstendig blir gjort "naturlige" og stabile, men fleksible nok til å inkludere nye kategorier. Det gjør sammenhengene mer bestandige. Likhetsstegnene som etableres, skaper også forskjeller mellom kvinne og mann, bofast/majoritet og innvandrere. I disse prosessene har kjønn vært i fokus, i neste avsnitt setter jeg samspillet mellom utdanning og nasjonalitet i forgrunnen.

Kvalifisert til hva?

Bare en av migrantene hadde erfaring fra fiskeindustrien. Derimot hadde de "... et imponerende utdanningsnivå. Her er mange dyktige folk", fortalte den norske prosjektlederen. Utdanningsnivået i Murmansk fylke og i Teriberka er relativt høyt i russisk sammenheng, og betydelig høyere enn i Båtsfjord og Finnmark (SSB 2000, Didyk og Riabova 2002). Migrantenes utdanningsnivå førte likevel ikke til at de ble ansett som overkvalifiserte, snarere mente flere bedriftsledere i Båtsfjord at dette var et uttrykk for lærevillighet, og "... i forhold til søringer, finner, svensker og tamiler har de fra Teriberka en nødvendig klimakompetanse". Videre sa en av formennene: "Det er klart at folk som ikke har fått lønn på lenge, er ivrige i arbeidet". Utdanning, geografiske forhold og levekårene i Teriberka

gjorde arbeidssøkerne ”skikkelige og ordentlige” og dermed kvalifisert for migrasjon. Samtidig er det særlig filetarbeidere fiskeindustrien mangler, og det var dette arbeidet migrantene ble rekruttert til. Paradoksalt nok førte derfor verdsetting av utdanning og deres ”skikkelighet” til at arbeidstakerne fra Teriberka ble sett som særlig egnet til det ufaglærte arbeidet i foredlingsindustrien.

Også nordmenn ansettes i stillinger de kan sies å være overkvalifisert for. Hjelpepleiere, selvstendig næringsdrivende og høyskoleutdannede jobber som ufaglærte i fiskeindustrien i Båtsfjord. Arbeidsgiverne sier at de ikke spør hvorfor folk vil jobbe i industrien, de er ikke opptatt av formelle kvalifikasjoner. Produksjonsarbeidere og ledere er enige: ”Her kommer det ikke an på hva du sier, men hva du gjør. Vi har ikke råd til å avvise arbeidssøkere”. Praksisen med å ”gi alle sjansen” følges av en aktiv bruk av prøvetid, ”udugelige får ikke fortsette”, uavhengig av formelle kvalifikasjoner. Å være formelt overkvalifisert er altså ikke entydig knyttet til russiske arbeidstakere.

I mange tilfeller av overkvalifisert norsk arbeidskraft forteller likevel både ansatte, kolleger og ledere at dette skyldes spesielle forhold. Det tyder på at dette ses som uvanlig. Innflytting og arbeidsledighet etter utdanning, er eksempler på spesielle situasjoner. Det er også samlivsbrudd, behov for å komme over ”kneika”, eller ”legge seg opp penger” gjennom hardt arbeid. Mange av arbeidsforholdene er kortvarige og fremstår som relativt selvvalgt. Migrantene har også valgt arbeidet, men for dem er midlertidigheten også systemisk og strukturell.

Arbeidstakere fra Teriberka faller inn under innvandringslovverket for borgere utenfor EØS-området. De får arbeids- og oppholdstillatelse på spesifikke oppholdsgrunnlag, som i utgangspunktet er midlertidige. Fra 1998 finnes et eget oppholdsgrunnlag for russiske borgere fra Barentsregionen som forutsetter ufaglært arbeid i fiskeindustri i Nord-Norge (Utlendingsforskriften), en midlertidig, geografisk, nærings- og funksjonsbasert tillatelse. Migrantene fra Teriberka er praktikanter og har barentstillatelser, og dermed tidsavgrensede tillatelser. Bare de to som har giftet seg i Båtsfjord har permanent opphold knyttet til familiejenforening.

Praktikant- og barentstillatelsenes krav om ufaglært arbeid, fører til at migrantene plasseres i underordnede posisjoner i bedriftene, uavhengig av arbeids- og utdanningskvalifikasjoner. Dekvalifisering i migrasjonsprosesser handler om at innvandrernes kvalifikasjoner ikke anerkjennes i ankomstlandet (Priore 1979, Moroskvasic 1993, Sollund 2004). Her kvalifiserer utdanning til migrasjon, men migrantene dequalifiseres gjennom rekrutteringsprosessen og lovverket fordi de bare

tillates og tilbys ufaglært arbeid. Migrantene etableres som en gruppe uten kvalifikasjoner, selv om de som enkeltindivid har dem. Migrantene søkte dette arbeidet ut fra sine vurderinger og med en begrenset kunnskap om arbeidet i Båtsfjord. Fokus på hva inntekten kunne bidra med hjemme gjorde at de aksepterte det skrittet ned som arbeid i fiskeindustrien innebar, også i Russland. Tilsvarende har Piore vist at migranters orientering mot hjemmesamfunnet gjør at de kan akseptere midlertidig tap av status i ankomstlandet (Piore 1979). Da noen migranter senere diskuterte dette i Båtsfjord var samtalen preget både av bitterhet over arbeidet og tilfredshet med kjøpekraften det ga i Russland. Aksepten av arbeidets lave status ble fulgt av ambivalens. Uavhengig av dette inngår dekkvalifisering i den kulturelle konstruksjonen av disse russiske migrantene i Båtsfjord.

Aktører i Barentssamarbeidet og i Båtsfjord fremhever ofte russisk utdanningsnivå, og fokuserer på deres bidrag til nordnorsk samfunnsliv. Dette kan være et forsøk på å nyansere norske forestillinger om russere. I den grad russisk utdanningsnivå fremstår som overraskende, tyder det på at Russland oppfattes som uutviklet og "umoderne", i underforstått kontrast til eget samfunn. Dette handler om hvordan norsk nasjonalitet også konstrueres i relasjon til Russland og viser hvordan majoritetens selvforståelse inngår i forståelser av "andre" (Staunæs 2003).

Hvilken betydning har slike forestillinger? I rekrutteringsintervjuet stilles det spørsmål om restaurantbesøk og fritidsinteresser. Noen migranter diskuterte dette i et gruppeintervju og sier "Vi oppfattet spørsmålene som irrelevante. Det var ikke egentlig ubehagelig, heller rart". Arbeidssøkerne kjente ikke fortolkningsrammen i Båtsfjord. Den norske prosjektlederen sier at "Arbeiderne fra Teriberka er god og nødvendige arbeidskraft", men han føler likevel at han må forsikre seg om at de har de riktige holdningene, ikke fordi han er lite tolerant, men som han sier "Jeg tar dem hit, jeg får skylda hvis de ikke oppfører seg", jf. bedriftslederne foran og deres vurderinger. Dette kan forklares med at i små samfunn lever få mennesker geografisk nært hverandre. Ofte samhandler de i ansikt-til-ansikt-relasjoner, de er i slekt, er barndomsvenner og har sosiale, politiske og økonomiske relasjoner til hverandre. Det kan skape både gjennomsiktighet og forpliktelser, slik prosjektlederen opplever. Han stiller derfor krav til migrantene, som ikke er relatert til arbeidstakerrollen. Både prosjektlederen og andre bedriftsledere er opptatt av å ikke utfordre det samfunnet de og familiene er en del av. Gjennomsiktigheten i samfunnet begrenser alle innbyggerne. "Vi er alle hyttenaboer" sier en av stedets velbeslåtte menn, når han snakker om forholdet til de ansatte. Mellom fast

bosatte kan kryssende relasjoner føre til gjensidighet og en form for likhet basert på likeverdighet som Lien (1989) viser i sin studie av Båtsfjord. Arbeidstakerne fra Teriberka inngår ikke i slike relasjoner. Derimot blir de grundig kontrollert. Selv om lederne gjør dette i beste mening og av forståelige årsaker, bærer det preg av paternalisme.

Fase 3. Migrantenes situasjon og vurderinger

I begynnelsen av artikkelen så vi at situasjonen i Teriberka kunne oppleves som tvingende. Vi så også at vurderingen av økonomiske forhold må inkludere sosiale forpliktelser og strategier som sjølberging for å gi et realistisk bilde av situasjonen. Ifølge økonomiske migrasjonsteorier skulle situasjonen likevel føre til en betydelig migrasjon fra Teriberka til Norge. Til tross for den vanskelige situasjonen, store lønnsforskjeller og geografisk nærhet var det ennå ingen som hadde flyttet fra Teriberka til Norge. Spørsmålet er derfor hvorfor folk i Teriberka ikke migrerte.

Innbyggerne i Teriberka manglet kunnskap om Norge, transport- og bomuligheter i Båtsfjord og det norske arbeidsmarkedet. De kunne ikke språket og kjente ikke visumbestemmelsene. De hadde ikke midler til å søke visum og ikke kontakt med arbeidsgivere, som er nødvendig for å få arbeidstillatelse. I migrasjonsorganisasjonen fantes denne kunnskapen. Via den russiske bedriftslederen fikk arbeidstakere fra Teriberka kontakt med arbeidsgivere i Båtsfjord og en migrasjonsmulighet. Mange opplevde likevel frykt og usikkerhet. På spørsmål om hvorfor de likevel reiste sa flere: ”vi kjente den russisk lederen. Både han og ordføreren er anstendige. De hører til her”. Kjennskapet til lederen garanterte for arbeidsforhold så vel som den norske arbeidsgiveren. Til tross for ordførerens uklare rolle, var også hans involvering med på å legitimere prosjektet. Aktørene i hjemmesamfunnet bidrar med blant annet tillit, mens aktørene i ankomstsamfunnet har andre nødvendige ressurser. Krissman (2005) kaller dette et migrasjonsnettverk. I motsetning til det Massey et al (2002) betegner migrantnettverk, består det av en rekke ulike aktører, ikke bare mellommenn med forbindelser til avreisefamfunnet. I Teriberka – Båtsfjord migrasjonen har aktører, kulturelle forestillinger og økonomiske prosesser både i avreise- og ankomstsamfunnet betydning. Migrasjonsorganisasjonen bidrar med kunnskap, den frakter migrantene over grensen og skaper trygghet for dem, familie og venner. Den er en nødvendig forutsetning for migrasjonen og migrantene.

Tilfeldigheter, eventyrlyst og valgmuligheter

Et år etter jobbintervjuene fikk noen av arbeidssøkerne beskjed om de kunne reise til Båtsfjord. Nå var det vanskelig å rekruttere nok migranter. ”Mye hadde skjedd” sier en av de russiske kvinnene, ”noen var blitt gift og hadde små barn, for andre kom lønna mer regelmessig nå”. Migrasjonsorganisasjonen og rekrutteringsprosessen hadde ført til at migrantene var en selektert gruppe. De hadde tilgang på nettverksressurser og var derfor ikke de dårligst stilte i Teriberka. De var heller ikke arbeidsledige, selv om migrasjon som ”flukt fra arbeidsledighet” er en sterk myte (Massey et al 2002). I dette avsnittet ser jeg på begrunnelsene både til dem som dro og de som ikke var interessert, hva var viktig for dem?

En kvinne fra Teriberka forteller om sine tanker på hybelhuset i Båtsfjord:

Dette var spennende. Jeg var nysgjerrig, jeg ville bo i et vestlig land og barna var store. Faren kunne godt ta vare på dem. Jeg ville gjerne dra og følte meg nesten tvunget til å benytte muligheten. De andre som fikk sjansen var så unge”. Sammen med en av mennene i gruppa, fremhever hun eventyrlysten og interessen for andre land og språk. ”Muligheten til å se oss omkring var viktig, og selvsagt” sier de og ler: ”... pengene og den gode lønna

En annen kvinne, i begynnelsen av tjuetårene, hadde vært på jobbintervjuet uten å fortelle mannen om det. ”Kom det til å bli noe av? Dette var den eneste måten jeg kunne tjene ordentlige penger på”, sier hun. ”Uansett om han [mannen] var imot det, ville jeg selv bestemme. Jeg ville reise, jeg hadde lyst til å prøve dette. Til slutt lot han meg dra. Min mor tok hånd om min tre år gamle datter. Våre mødre gjør det. Slik var det med mer enn halvparten av oss som reiste”. For denne kvinnen var ventetiden slitsom. Hun visste at dette kunne bli konfliktfylt, mannen hadde en god jobb og fikk, i motsetning til henne, utbetalt lønn. Ifølge henne ville han at hun skulle være i Teriberka.

Den økonomiske situasjonen i disse husholdningene var relativt god, vi kjenner ikke den interne fordelingen av midlene, men vet at kvinnene søkte arbeid i Båtsfjord. Den ene følte at hun fikk en enestående sjanse. Hun var eldst i gruppa. Det tvangsmessige var ikke knyttet til nød og fattigdom, men til at hun ”burde” benytte muligheten. Hun hadde lyst å dra, til tross for at ektefellen var lunken til prosjektet, som hun sier. På den annen side var det ingenting som hindret henne. Den yngre kvinnen opplevde at mannen motarbeidet henne, men for henne var de mulighetene migrasjonen innebar viktigere. Disse kvinnene hadde andre inter-

esser enn sine menn. Begge kvinnene fremhever også hvor lei de var den ”nye fattigdommen”. Dette kan skyldes den kjønnsmessige fordelingen av rettigheter og plikter, eller som den eldste kvinnen sier, ”mannen min elsker jakt og fiske, han flytter aldri fra Teriberka”. Ønsket om, eller behovet for økonomisk selvstendighet, konflikter og følelsesmessige relasjoner, samt ulike drømmer og mål kan inngå i deres vurderinger. Husholdet er sentralt i migrasjonsvurderingene, slik vi så det foran i fase 1. Samtidig preges vurderingene av de ulike husholdsmedlemmers interesser og maktrelasjoner mellom dem, slik Hondagneu-Sotelo (1994) har påpekt. For mange av kvinnene var mødre og søstere, i tillegg til ektefellen, viktige diskusjonspartnere i spørsmålet om migrasjon. Relasjoner både i og utenfor husholdet er derfor relevante i analysen.

I intervjuene fremhevet disse kvinnene særlig eventyrlyst og et eksplisitt ønske om å reise til utlandet, som viktig. En mann sier også: ”Jeg var heldig. Jeg var på rett sted til rett tid”. Han er gift, har to barn og var sjemann på en Teriberkaregistrert båt. Selv om han tjente godt, mente han at arbeidet i Båtsfjord var bedre, rensligere og tryggere: ”Dette kunne også bli en nyttig erfaring, du vet, alt snakket om Barentsregionen”. Hondagneu-Sotelo har vist hvordan tilfeldigheter spiller en viktig rolle i migrasjonsfortellinger (1994). Tilfeldigheter er likevel ikke vilkårlige. Mannen som var ansatt hos den russiske redere, var kjent som pålitelig, transporten var organisert og arbeidsgiverne trengte å fylle opp gruppa. Han fikk tilbudet og takket ja. Både han og de to kvinnene forteller at de var entusiastiske over å kunne reise. Engstelse og redsel preget ikke disse tre. Andre var mer ambivalente. En kvinne som hadde bodd fem år i Teriberka, sammenliknet arbeidsmigrasjonen til Båtsfjord med intern flytting i Russland. For henne var lønna, geografisk nærhet, og den faktiske muligheten, gode argumenter for midlertidig migrasjon. Å flytte internt i Russland, som hun helst ville, var vanskelig. Kvinnen som ikke ville reise fra barnet sitt, legger overhodet ikke vekt på eventyrlyst. Hun ville komme unna fattigdommen, det strevsomme hverdagslivet og kvalifisere seg for et bedre arbeid i Teriberka. Vi kan si at migrasjon var en omkostningsfull strategi for et bedre liv, på kort og lang sikt.

De som hadde fått tilbudet, men ikke dro, fremhever derimot manglende eventyrlyst, det skremmende ved det ukjente, i tillegg til at jobben holdt dem hjemme. ”Dette var ikke noe for meg”, sa en av dem. For henne var det verken barnepass, ektefellen eller forpliktelser som hindret henne i å reise. Hun hadde ikke lyst, sa hun ”... hvorfor skulle jeg det, jeg har det bra”. Dette kan dekke over ulike andre forhold, men kan også handle om å ikke søke opple-

velser fremmede steder. En annen sa at hun ikke kunne jobbe i Båtsfjord på grunn av familiesituasjonen. ”Det var ikke nødvendig, ikke hadde jeg lyst å reise fra familien og Teriberka heller. Jeg liker meg her. Selvsagt, det kunne nok ha ordnet seg, om jeg måtte reise”.

På bakgrunn av flyttstudier i industriland peker Fosso (2004), Boyle og Halfacree (1998) på at utferdstrang og ønsket om å oppleve nye steder kan forklare migrasjon. Min påstand er imidlertid at dette underkommuniseres i studier av arbeidsmigrasjon fra sør til nord, u-land til i-land eller fra øst til vest, selv om Sollund diskuterer dette i forhold til filippinske innvandrere (2004:362). Ofte dominerer økonomiske faktorer, forstått som strukturelle forhold, som forklaringer på arbeidsmigrasjon. Dette kan knyttes til at norske, så vel som europeiske innvandringsdebatter har vært preget av at migranter enten ses som ”verdige trengende” som tilkjennes (legitime) behov for beskyttelse, eller som lykkejegere som mottakerlandet søker å stenge ute (Brochmann 2003:183). En slik polarisert fortolkningsramme kan forhindre at eventyrlyst blir utdypet som migrasjonsmotivasjon også i teorier. Det kan stå i veien for mer mangfoldige forståelser, som at kvinner og menn fra Teriberka både vil unnsnippe økonomiske problemer, få en bedre posisjon i familie eller arbeidsliv og samtidig få nye utfordringer og opplevelser i et annet land. Fortolkningsrammen kan begrense offentlige debatter men også hvilke vurderinger ulike mennesker, som subjekt i egne liv, tillates å gjøre. Det kan plassere migranter i offerposisjoner. Migrasjonen fra Teriberka viser at spenning og eventyrlyst er viktig. Det innebærer at migrantene tilkjennes handlingsrom der de er handlende aktører.

Konklusjon

Analysen av rekrutteringsprosessen har bidratt til å forklare hvem som ble migranter og hvorfor de ble det. Jeg har vist at migrasjonsorganisasjonen bygger på sosiale strukturer i Teriberka og at dette bidrar til å selektere migrantene. Utforming av migrasjonskanalen i samspill med innvandringslovverket gjorde migrasjonen midlertidig, førte til en feminisering av migrasjonen og bidro til at dette ble migrasjon til ufaglært arbeid i Norge.

Fokus på kjønnete betydninger i rekrutteringsprosessen viste hvordan kvinner ble konstruert som passende for arbeidet i industrien og dermed for migrasjon, på bekostning av menn. Dette er resultat av ulik situasjonsvurdering

hos lederne, samtidig som det viser at de bygger på samme kjønnsforståelse. Et interseksjonelt perspektiv fremhever hvordan kjønn virker sammen med alder, sivilstand, nasjonalitet, samt seksualitet og moderskap for kvinner. Disse forholdene virker sammen med verdsetting av utdanning, som kvalifiserte arbeidstakerne fra Teriberka til migrasjon, men også bidro til å plassere migrantene i ufaglært og underordede posisjoner i industribedriften. Også andre arbeidstakere opplever dekkvalifisering, men for de russiske migrantene gjelder dette for gruppen og er et resultat av strukturelle forhold som innvandringslovverket og rekrutteringsprosessen. Kulturelle konstruksjoner naturaliseres, men de er også fleksible og i endring og dette inngår i stabiliseringen av dem.

Økonomiske forhold er viktig i migrantenes vurderinger, og uformelle forhold som bytte og sjølberging har betydning for levekår. Sammen med sosiale forpliktelser og relasjoner inngår dette i migrantenes opplevelse av handlingsrom. Migrasjonsvurderinger gjøres i og utenfor hushold og i relasjon til andre aktører, men det er ikke husholdet som enhet som foretar disse. Migrasjonsorganisasjonen består av en rekke aktører både i avreise- og ankomstsamfunnet. Den frakter migrantene fra Teriberka til Båtsfjord og skaper trygghet. Den er en nødvendig forutsetning for migrasjon. Fokus på migrantenes praksis fremhevet utferdstrang og opplevelse av nye steder som viktig. Å inkludere slike faktorer er nødvendig for at migrantene skal ses som handlende aktører og subjekt i migrasjonsprosessen. Både migrasjonsorganisasjonen, en rekke aktører, migrantenes praksis og den kulturelle konstruksjonen av arbeidsmigrantene er viktig for å forstå migrasjonen mellom Teriberka og Båtsfjord.

Epilog

I 2002–2003 var det bare noen få arbeidere fra Teriberka i Båtsfjord. Norsk fiskerinæring opplevde økt konkurranse på råstoff- og eksportmarkedene. I Båtsfjord gikk flere bedrifter konkurs. Arbeidstakerne fra Teriberka ble permittert i henhold til ansiennitet, men behovet for utenlandsk arbeidskraft opphørte. Migrantene hadde nå reist mellom Teriberka og Båtsfjord i tre-fire år. De reiste for å forbedre livsbetingelsene i Teriberka, oppleve nye utfordringer og antok at migrasjon var midlertidig. Slik ble det også, unntatt for to som giftet seg i Båtsfjord. I motsetning til trendene fra 1970-tallet og tesen om at ingenting er så permanent som en midlertidig migrant, ble denne migrasjonen midlertidig.

Noter

1. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd, program for Regional utvikling 1998-2003. Takk til forskningsseminaret på Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning, UiTØ, AB. Flemmen og tidsskriftets konsulenter for konstruktive kommentarer.
2. Dette er fordeler som lengre ferier, spesielle lønnsstillegg og lignende.

Referanser

- Andrle, V. (1994) *A Social History of Twentieth-Century Russia*. Great Britain, Arnold
- Anthias, F. (2001) "Gendering Migration: The Case of southern Europe". I: S. Ghatak and A.S. Sassoon (red.) *Migration and Mobility. The European Context*. Palgrave
- Bersvendsen, H. (1998) *Flerkulturelt arbeidsmiljø: "Kem e det som skal' telpasse sæ, vi eller dem?"*. Hovedfagsavhandling, Universitetet i Bergen
- Boyle, P. og Halfacree, K. (1998) *Migration into rural areas – Theories and Issues*. Chichester: John Wiley & Sons
- Brochmann, G. (2003) "1980-åra – Flyktningene kommer". I: H. Tjelmeland og G. Brochmann, *Norsk innvandringshistorie, I globaliseringens tid, 1940–2000*. Oslo: Pax
- Bukve, O. og Amdam, R. (2004) "Regionalpolitisk regimeendring og regional utvikling" s. 11-19. I: R. Amdam og O. Bukve (red.) *Det regionalpolitiske regimeskiftet – tilfellet Norge*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Castles, S. og Miller, M.J. (2003) *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, 2.nd ed. New York–London: The Guildford Press
- Didyk, V. og Riabova, L. (2002) *Murmansk Province in the 1990's, December 2000 Biannual Review*. University og Lapland Finland og Institute of Economic Problems, Kola Science Centre RAS, Apatity
- Fosso, E.J. (2004) "Unges flytting – et spørsmål om identitet og myter om marginale og sentrale steder?" s. 119-135. I: N.G. Berg, B. Dale, H.K. Lysgård, og A. Løfgren (re.) *Mennesker, steder og regionale endringer*, Trondheim: Tapir akademisk forlag,
- Gerrard, S. (1975) *Arbeidsliv og lokalsamfunn*. Magistergradsavhandling, institutt for Samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø
- Gerrard, S. (1994) "Kvinnens forvaltning – havets husholdning" s. 123-134.

- I: O. Otterstad og S. Jentoft (red.) *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*, Oslo: Ad Notam, Gyldendal
- Grønhaug, R., Saxi, H.P. og Aase, T.H. (1986) *Tilpasninger blant finske nyinnvandrere i Øst-Finnmark*. NIBR-rapport 1986: 7
- Hondagneu-Sotelo, P. (1994) *Gendered Transitions. Mexican Experiences of immigration*. Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press
- Husmo M., Munk-Madsen, E. (1994) "Kjønn som kvalifikasjon i fiskeindustrien" s. 179-190. I: O. Otterstad, og S. Jentoft (red.) *Leve kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge*. Oslo: Ad Notam, Gyldendal
- Jacobsen, B. (1998) Local Self-government in Russia. A decade of Change. *NIBR Working Paper 117*
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., Sales, R. (2000) *Gender, and international Migration in Europe. Emphyment, Welfare and Politics*. London and New York: Routledge
- Koser, K. og Lutz, H. (1998) (red.) *The new Migration in Europe. Social Construction and Social Realities*, Great Britain: Macmillan Press Ltd
- Krissman, F. (2005) Sin Coyote Ni Patrón: Why the "Migrant Network" Fails to Explain International Migration *IMR* vol 39 no. 1: 4-44
- Kvande, E., Rasmussen, B. (1993) *Nye kvinneliv : kvinner i menns organisasjoner* Oslo: Ad Notam, Gyldendal
- Leontieva, A.N. og Sarsenov, K. (2003) Russiske kvinner i skandinaviske medier *Kvinneforskning* 2/2003, 17-30
- Lie, M. (1980) "Kvinner på filetfabrikk" s. 165-178. I: I.J. Høst og C. Wadel (red.) *Fiske og lokalsamfunn*, Tromsø–Oslo–Bergen: Universitetsforlaget
- Lien, M. (1989) *Fra bokna fesk til pizza. Sosiokulturelle perspektiver på matvalg og endring av spisevaner i Båtsfjord, Finnmark*. Oslo: Occational papers in Social Anthropology no. 18
- Massey, D. S. Durand, J., Malone, N.J. (2002) *Beyond Smoke and Mirrors. Mexican Immigration in an Era of Economic Integration*. New York: Russell Sage Foundation
- Mathiesen, S. (1998) Det farlige naboskapet i nord: Eksplisitte og implisitte fortellinger på en "ny" grense. *Tradisjon* 29: 11-23
- Morokvasic, M. (1993) "In and out" of the labour market: Immigrant and minority women in Europe. I: *new community* 19(3): 459-483
- Piore, M.J. (1979) *Birds of Passage* "Introduction", Cambridge University Press
- Prothero, R.M. (1990) Labour Recruiting organisations in the developing World: introduction. *International Migration Review*, Vol. 24, no. 2, 221-

228.

- Riabova, L. (2001) "Coping with Extinction. The Last Fishing Village on the Murmansk Coast". I: N. Aarsæther og J.O. Bærenholdt (red.) *The Reflexive North*. Nord 2001:10, København
- Skilbrei, M.-L. (2003) *Dette er jo bare en husmorjobb: ufaglærte kvinner i arbeidslivet*. Oslo: Nova- rapport 17/2003
- Sollund, R.Å (2004) *Rammer, rom og mobilitet. Innvandrerkvinnerns arbeidsliv*. Thesis. Oslo: Unipax
- SSB 2000 Kommunefakta Båtsfjord
- Staubæs, D. (2003) Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification *NORA, Nordic Journal of Women's Studies* Vol. 11 no. 2: 101-110
- Stenvoll, D. (2002) From Russia with Love? Newspaper Coverage of Cross-Border prostitution in Northern Norway, 1990-2001. *The European Journal of Women's Studies*, Vol. 9 (2): 143-162
- United Nations 2006 "Summary of the High-level Dialog on International Migration and Development . Note by the president of the General Assembly. A/61/515
- Utlendingsforskriften, Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her. Bestemmelser om regulering av innvandringen, jf. lovens §5 annet ledd
- Yuval-Davis, N. (2006) Intersectionality and feminist Politics *European Journal of Women's Studies*, Vol. 13 no. 3: 193-209
- Wallace, C (2001) "Conceptual Challenges from the New Migration Space" s. 45-71. I: C. Wallace og D. Stola (red.) *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave

Sammendrag

Analysen av rekrutteringsprosessen mellom Teriberka og Båtsfjord viser hvem som ble migranter og hvorfor de ble det. Migrasjonsorganisasjonen bygger på sosiale strukturer og disse selekterer migrantene. Utforming av migrasjonskanalen og innvandringslovverket gjorde migrasjonen midlertidig, førte til en feminisering av migrasjonen og bidro til at dette ble migrasjon til ufaglært arbeid i Norge. Fokus på kjønnete betydninger viste hvordan kvinner ble konstruert som passende for arbeidet i industrien og for migrasjon, på bekostning

av menn. Et interseksjonelt perspektiv fremhever hvordan kjønn virker sammen med alder, sivilstand, nasjonalitet, samt seksualitet og moderskap for kvinner. Utdanning kvalifiserte arbeidstakerne til migrasjon, og gjorde dem egnet til ufaglært arbeid. Økonomiske forhold er viktig for migrantene. Migrasjonsorganisasjonen består av ulike aktører og er en forutsetning for migrasjonen, praktisk og emosjonelt. Migranter foretar vurderinger i og utenfor hushold og i relasjon til andre aktører. Utferdstrang må inkluderes i analysen for at migrantene kan ses som subjekt i migrasjonsprosessen.